

Лексичні засоби вираження презирства в сучасній англійській мові

Роботу виконано на кафедрі практики англійської мови ВНУ ім. Лесі Українки

У статті йдеться про лексичні засоби вираження презирства у сучасній англійській мові. Проаналізовано пейоративи та лексичні одиниці з інвертованим знаком оцінки.

Ключові слова: лексичні одиниці, презирство, оцінка, знак, пейоратив.

Ботвінко Е. Н. Лексические средства выражения презрения в современном английском языке. В статье рассматриваются лексические средства выражения презрения в современном английском языке. Проанализированы пейоративы и лексические единицы с инвертированным знаком оценки.

Ключевые слова: лексические единицы, презрение, оценка, знак, пейоратив.

Botvinko O. M. Lexical Means of Contempt Expression in Modern English. The article deals with lexical means used to express contempt in Modern English. Pejoratives and lexical units with an inverted sign of evaluation are examined.

Key words: lexical units, contempt, evaluation, sign, pejorative.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проникнення емоційності в номінативно-комунікативну діяльність людини пояснюється тим, що, об'єктивно відбиваючи дійсність, свідомість сполучає відображені образи з суб'єктивно-емоційним ставленням до них [4, 5; 6, 7–9]. Усю лексику сучасної англійської мови можна поділити на немарковану емотивністю і марковану нею.

Перша група лексики численніша, що пояснюється первинною функцією мови – номінативною. До цієї групи належить і лексика називання, і лексика опису емоцій та емоційних станів. Другу групу становлять емотиви – мовні одиниці, призначені для типізованого вираження емоцій. Власне вони й становлять лексичний відділ емотивних засобів мови [6, 100].

Актуальність теми нашого дослідження зумовлюється загальною антропоцентричною спрямованістю сучасних лінгвістичних студій на встановлення особливостей мовленнєвої поведінки комунікантів крізь призму емоційних станів. Актуальним став аналіз ролі емотивних висловлень негативної оцінки в комунікації взагалі і висловлень презирства зокрема.

У лексичному оформленні висловлень презирства беруть участь різні за лексико-морфологічним статусом слова, у яких міститься інформація про емоційно-оцінне ставлення мовця до об'єкта презирства. Ми розуміємо презирство як соціальну емоцію, спрямовану на конкретну людину. Воно визначається прийнятими в суспільстві етичними й моральними нормами і може бути обумовлене також ієрархічними суспільними відносинами, оскільки людина, яка переживає презирство до іншої людини, ставить цю людину нижче себе. Презирство може бути ініційоване тим, що суб'єкт оцінює вчинок об'єкта як такий, що суперечить моралі, звичаям, традиціям соціуму або етносу. Низька оцінка об'єкта може бути обумовлена і значною невідповідністю його вчинку ідеалам, принципам і цінностям суб'єкта.

Мета статті – виявлення та дослідження лексичних одиниць вираження презирства у сучасній англійській мові.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Широкий діапазон емоційно забарвленої лексики, яку використовують у контекстах негативної етичної оцінки, виявляє тісний взаємозв'язок емоційної сфери свідомості з етикою як соціально-психологічним механізмом регулювання міжособистісних взаємодій [1, 46].

У сучасному англомовному художньому дискурсі презирство виражається за допомогою лексики негативно-емоційної конотації. Оскільки презирство передбачає підкреслення негативно-оцінного ставлення мовця до об'єкта презирства, то для його вираження вживається лексика, якою передається негативна емоційна оцінка вчинків об'єкта презирства на підставі особистісних причин. До такої лексики належать негативно-оцінні й емоційно-підсилювальні іменники та прикметники.

В. І. Шаховський, говорячи про вербальне вираження емоцій, виділяє специфічний компонент значення слова – емотивний. Цей компонент становить результат відображення емоцій у слові в процесі їх вербалізації та семантизації. Будучи соціально узагальненим, він слугує для індивідуального вираження емоційної оцінності об'єктів [7]. Емотивна лексика ситуативна у своїй денотативній основі, оскільки емоції нерозривно пов'язані із суб'єктом, що їх відчуває, та об'єктом, який їх зумовлює [5, 112].

Негативне емоційно-оцінне значення є пейоративним [3, 235]. Пейоративами називаються слова або вирази, які містять негативну оцінку конотацію [8, 857]. До групи пейоративів належать переважно іменники та прикметники або сполучення іменника з прикметником. Це пов'язане з тим, що саме прикметники виражають якісні ознаки, а отже більшою мірою, ніж слова інших частин мови, пристосовані для позначення ступенів ознаки.

Пейоративи поділяються на загальні та спеціальні. Загальні пейоративи мають загальне інвективне значення, таке як “негідник, мерзотник”, тобто дія цієї людини нижче будь-яких моральних норм [3, 238]. Спеціальні пейоративи поділяються на об'єктивні, які позначають недоліки людей – лінь, дурість, розбещеність тощо, та суб'єктивні, що відкриті для амбівалентного тлумачення і ґрунтуються на певних ярликах (расових, національних тощо).

У сучасному англійському дискурсі презирство виражається за допомогою об'єктивних пейоративів, які приписують якійсь особі негативну рису, недолік – нахабність, боягузтво, слабхарактерність тощо. Аналіз мовного матеріалу дав нам змогу виділити такі пейоративи для вираження презирства: іменники *bastard, cheat, failure, fool, idiot, liar*; прикметники *conniving, faithless, filthy, greedy, lying, selfish, self-righteous, spineless, spoiled, stupid, two-faced, untrustworthy* тощо. Наприклад:

(1) “**The bastard! The filthy, lying cheat...**” [10, 41];

(2) “**You fool!**” *She said, filled with contempt. “You stupid fool!”* [12, 251].

Презирство, яке ґрунтується на використанні суб'єктивних пейоративів, має досить суб'єктивний характер і сприймається лише мовцями й тими, хто має спільні з ними фонові знання, подібні уявлення.

В. І. Карасик виділяє пріоритетні та вторинні пейоративні зони. Найбільша кількість слів негативної оцінки належить до дурнів, на другому місці – шахраї та злочинці. Значну критику викликають ті, що не вміють промовчати, жінки сумнівної поведінки, представники інших народів, люди з фізичними вадами тощо [2].

Як було зазначено раніше, в англійському суспільстві в пріоритетну зону негативної оцінки потрапляють дурні, і за допомогою пейоративів зі значенням “відсутність розуму” будується велика кількість висловлень презирства (*idiot, idiotic, insane, mad, crazy, fool*). Однак, використовуючи ці вирази, мовець здебільшого не зневажає об'єкт мовлення саме через відсутність розуму, а через те, що він здійснив ненормальний, неприйнятний із точки зору мовця вчинок, і слово *fool* не обов'язково позначає людину “*who is lacking in judgement or good sense*”.

(3) “**Fool!**” *She cried, when he had finished. “You should not have returned to Marisi at all! Why did you not remain in Paris and write to me? Why did you not – but there!” Her tone was one of furious scorn* [10, 222–223];

(4) “**Then you're a bigger idiot than you look,**” *said Jace, regarding him with scorn* [9, 158–159].

У ролі оцінних в англійській мові також можуть виступати нейтральні стосовно емоційно-стилістичного аспекту слова, у словникові дефініції яких не входять оцінні семи. Але вони мають певну оцінку конотацію, відображаючи наявні соціальні, моральні, етичні й інші ціннісні норми. Ці слова набувають оцінного значення у певних комунікативних ситуаціях. Отож, лексика з інвертованим знаком оцінки є специфічною для вираження презирства. Вона виражає негативну оцінку, у той час як у буквальному значенні такі вирази мають позитивний смисл. Слова, що містять у своїй семантиці позитивну оцінку, змінюють знак на протилежний і мають додаткову інформацію про емоції обурення, гніву, несхвалення, тобто використовується стилістичний прийом іронії. Наприклад:

(5) *Catrimona's eyes narrowed, but she continued in the same noncommittal tone, careful not to reveal a hint of sarcasm. “Of course we all realize **what a very important person you've become**, but Elena thought that even **the president's chief adviser** could be excused for a weekend to celebrate his grandmother's hundredth birthday”* [11, 17];

(6) “*Oh, so clever!*” *Annalise sneered* [10, 429];

(7) “*Such wisdom in one so young,*” *mocked László* [13, 148].

У наведених прикладах лише з контексту і слів автора можна зрозуміти, що у них висловлене презирство, оскільки використовується лексика з позитивною семантикою (*a very important person, the president's chief adviser, clever, wisdom*). Проте використання подібних слів у ролі еквівалента оцінного оператора у висловленнях презирства є досить поширеним.

Висновки. Аналіз ілюстративного матеріалу засвідчує, що презирство може бути лексично виражене словами різних частин мови, у яких сема негативної оцінки незмінно присутня на рівні денотата чи конотата.

Перспективи подальшого дослідження. Перспективним вважаємо дослідження синтаксичних характеристик висловлень презирства.

Література

1. Гуслистая Л. А. Негативная этическая оценка в контексте осуждения (на материале современной публицистики) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02 / Гуслистая Людмила Алексеевна. – Х., 2001. – 197 с.
2. Карасик В. И. Оценочная мотивировка, статус лица и словарная личность / В. И. Карасик // Филология – Philologica. – Краснодар, 1994. – С. 2–7 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.vspu.ru/~axiology/vik/vikart1.htm>
3. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М. : ИТДТК “Гнозис”, 2002. – 333 с.
4. Мягкова Е. Ю. Эмоциональность слова в индивидуальном подходе / Е. Ю. Мягкова // Психолингвистические проблемы функционирования слова в лексиконе человека : коллектив. моногр. / под общ. ред. А. А. Залевской. – Тверь : Тверск. гос. ун-т, 1999. – С. 56–74.
5. Чепурина И. В. Лингво-когнитивный потенциал эмотивных глаголов / И. В. Чепурина // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 27. – С. 111–121 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.nbu.gov.ua/Articles/kultnar/knp200227/knp27_16.doc
6. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1987. – 188 с.
7. Шаховский В. И. Эмотивная семантика слова как коммуникативная сущность / В. И. Шаховский // Коммуникативные аспекты значения. – Волгоград : Изд-во Волгоград. пед. ин-та, 1990 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://russcomm.ru/rca_school/shakhovsky.shtml
8. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. – 10th ed. – Merriam-Webster, Incorporated. – Springfield, Massachusetts, USA, 1999. – 1557 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Cassandra Clare. *City of Bones* / Cassandra Clare. – New York : Margaret K. McElderry Books, 2007. – 485 p.
2. Lewis S. *Obsession* / S. Lewis. – London : A Mandarin Paperback, 1996. – 663 p.
3. Smith C. M. *Shared Ground* / C. M. Smith. – New York : Silhouette Books, 1991. – 251 p.
4. Vale-Allen C. *Times of Triumph* / C. Vale-Allen. – Norwalk : Island Nation Press LLC, 1998. – 336 p.
5. Wood S. *Threads of Destiny* / S. Wood. – New York : Harlequin Books, 1996. – 188 p.

Статтю подано до редколегії
18.04.2011 р.